

**J. Borkowski, A. Stępkowska, W.
Machniewicz, K. Błaszczyk, G.
Majcherek, P. Rościszewski, M.
Zielecka**

Meidum. Mastaba Nefermaat

Informator Archeologiczny : badania 20, 248-249

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MEIDUM
Mastaba Nefermaat

Uniwersytet Warszawski
Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej

W pracach udział wzięli:

Dr inż. Jan Borkowski - Kierownik Misji, inż. Anna Stępkowska, Wanda Machniewicz, inż. Kazimierz Błaszczyk i mgr Grzegorz Majcherek - z Polskiej Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej U.W. oraz doc. Paweł Rościszewski i mgr Maria Zislecka z Instytutu Chemii Przemysłowej w Warszawie. Drugi sezon prac badawczych i konserwatorskich (17.01. - 29.04.1987r.). Grobowiec z III tys. p.n.e.

Nefermaat /Nfr - m J^c t/ przypuszczalnie najstarszy syn faraona Snofru był prawdopodobnie starszym bratem faraona Cheopse. Mastaba Nefermaat powstała w okresie IV dynastii około 2613 - 2494 r.p.n.e. Zbudowana na planie prostokąta o wymiarach 120 x 68 m z mułu, cegły mułowej z unikalnymi tynkami warstwowymi. Obiekt został zasypany piaskami z pustyni naniesionymi przez wiatry na przestrzeni wieków.

Na przełomie XIX i XX w. prowadzone prace wykopaliskowe przez W.F. Petriego /por. "Medum - London 1902, Meidum and Memphis - London 1910/ doprowadziły do odkrycia komór grobowych i kaplic w mastabie. Odsłonięte mury z tynkami poddane zostały zmiennym warunkom atmosferycznym występujących w Meidum. Lokalne odalunięcia fasady wschodniej od strony południowej i północnej przez Egipską Misję Archeologiczną w latach 1983-1984 spowodowało dalsze niszczenie substancji materialnej obiektu. Zmiana warunków w jakich znajdowały się mury i tynki po odsłonięciu /odkopeniu/ doprowadziła do wystąpienia zjawisk:

- a/ fizycznych - w okresach suchych i gorących w rejonie Meidum,
- b/ chemicznych - w okresie opadów deszczowych.

Materiały, z których zbudowano mastabę, są hydrofilowe i posiadają dużą i szybką nasiąkliwość /chłonność/ wody i wilgoci. Nastąpił rozkład struktury i stopniowe nieodwracalne ubytki powierzchniowe murów oraz znaczne ubytki całych powierzchni tynków warstwowanych.

Użycie wapna palonego i gaszonego wodą w tynkach mastaby zostało stwierdzone w badaniach laboratoryjnych przeprowadzonych 1986 r. przez dr J. Lipińską w Instytucie Chemii Przemysłowej w Warszawie. Jest to dotychczas pierwsze stwierdzone użycie wapna na terenie Egiptu i w świecie.

Z uwagi na postępujące niszczenie obiektu należącego do najsłynniejszych grobowców z okresu Starego Państwa - Dyrektor Departamentu Egipskiej Organizacji Starożytności dr Aly el Khuli wspólnie z doc. dr. hab. Mikołajem Andrzejem Baszewskim - Kierownikiem Polskiej Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej U.W. uruchomili w 1986 r. Polsko-Egipską Misję Konserwatorską w Meidum. Prace konserwatorskie poprzedziły wszechstronne badania laboratoryjno-wytrzymałościowe, ekspertyzy, projekty z technologią prac konserwatorskich wykonane przez dr. inż. Jana Borkowskiego w 1985 r. przy udziale specjalistów z Politechniki Warszawskiej, Instytutu Chemii Przemysłowej w Warszawie i Pracowni Inżynierii Materiałowej P.K.Z. w Warszawie.

Jest to praca pionierska w historii konserwacji zabytków w zakresie zabezpieczenia i wzmo-

nienia murów z cegły mułowej oraz tynków mułowych, wapiennych i gipsowych.

Przyjęto główne kierunki zabezpieczenia mastaby:

1. Zespolenie trwałe tynków z murami za pomocą kotewek z drutu miedzianego z warstwą galwaniczną niklowo-chromową.
2. Zabezpieczenie profilaktyczne tynków i murów środkiem hydrofobowym krzemio-organicznym "Ahydrozil 2" wynalezionym i produkowanym przez Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie.
3. Trwałe wzmocnienie murów w/w środkiem.
4. Zabezpieczenie fundamentów mastaby przed zawilgacaniem wodami z opadów deszczowych.

Dotychczasowe prace wykonane zostały na pierwszym odcinku odsłoniętych murów i tynków od strony narożnika południowo-wschodniego do skarpy od strony północnej zgodnie z przyjętą technologią i zatwierdzonym projektem przez Egipską Organizację Starożytności. Zabezpieczono tynki z wcześniejszej fazy budowy mastaby konstrukcją drewnianą z podkładkami z filcu i folii do czasu trwałego zabezpieczenia. Dokonano również niezbędnych badań archeologicznych i dokumentacyjnych. Wykonano sondę archeologiczną fundamentu narożnika północno-wschodniego, który dostarczył dodatkowych informacji niezbędnych dla dalszych prac techniczno-konserwatorskich.

MINSHAT ABU DMAR
/Wschodnia Delta/

Państwowe Zbiory Sztuki Egipskiej
w Monachium we współpracy ze Stacją
Archeologii Śródziemnomorskiej UW w
Kairze i Muzeum Archeologicznym w
Poznaniu.

Ekspedycję kierował prof. dr Dietrich Wildung z PZSzE, natomiast pracami terenowymi kierował doc. dr hab. Lech Krzyżaniak /autor sprawozdania/. Obok niego za strony polskiej udział wzięli: dr Marek Chłodnicki /archeolog/ oraz Waldemar i Wanda Jerkowie /dokumentaliści/. Finansowały PZSzE. Siódmy sezon badań wykopaliskowych cmentarzysko z okresu predynastycznego i nekropola z okresu ptolemejskorzymskiego.

Głównym obiektem eksploracji było cmentarzysko predynastyczne, równocześnie badano także nekropole z okresu ptolemejskiego i rzymskiego.

Na cmentarzysku predynastycznym odkryto 36 dalszych grobów, co powiększa ich łączną, do tej pory zbadaną ilość do 378. Obok pochówków o typie i wyposażeniu już znanym z poprzedniej kampanii, odkryto dwa groby o złożonej konstrukcji i wyjątkowej zawartości. Były one położone w bliskiej od siebie odległości i oba zostały splądrowane w przeszłości, prawdopodobnie jeszcze w okresie funkcjonowania całego cmentarzyska. Oba groby, o różnych rozmiarach i ścianach zbudowanych ze suszonej cegły, składały się z centralnie usytuowanej komory mieszczącej pierwotnie zwłoki zmarłego i niewątpliwie także cenniejsze elementy wyposażenia grobowego /szkatuły z kości słoniowej ze ściankami dekorowanymi, zawierającymi pierwotnie zapewne biżuterię i zwoje papirusu/ wraz z naczyniami kamiennymi; po obu stronach /wzdłuż osi pod-